

СЕКЦІЯ «МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ І ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ»

УДК 37(091)(477)

С. О. Каленюк, К. С. Степанян

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

ІВАН ОГІЄНКО ЯК ОСВІТНІЙ ДІЯЧ

У статті зроблено спробу розкрити особистість Івана Огієнка як освітнього діяча, його творчий доробок та діяльність на ниві освіти. Розглянуто наукові роботи мовознавця, що вплинули на розвиток освіти в Україні на початку ХХ століття. Досліджено методичну та педагогічну діяльність, ставлення до української мови, основні роботи, що присвячені популяризації та вивченню рідної мови.

Ключові слова: освіта, педагогіка, рідна мова, мовознавство, навчання, популяризація.

Нині, в давно очікувану добу духовного й національного відродження, ми маємо все більше можливостей неупереджено й розважливо поміркувати над багатьма сторінками нашої драматичної історії та згадати видатних постатей, які перебували в осередку подій.

Осібні викарбувані на її сторінках немало імен кращих синів і дочок українського народу, зокрема діячів науки, культури, освіти, які, незважаючи на тяжкі випробування долі, весь свій талант, зусилля, а нерідко й життя, віддавали на вівтар боротьби за одвічну мрію – здобуття своєї державності. Серед таких особистостей є ім'я Івана Івановича Огієнка.

Сучасники називали його людиною енциклопедичних знань, праці й обов'язку. І це не випадково. Адже свій природжений хист ученого, педагога, державного, громадського, церковного і культурного діяча він однаковою мірою успішно застосовував і як мовознавець та літературознавець, і як редактор та видавець, і як перекладач та поет, і як ректор та міністр, і як православний митрополит та історик української церкви. Важко сказати, в якій із названих сфер діяльності І. Огієнко залишив найпомітніший слід. Одне беззаперечне: він чесно і сповна служив українській справі, до останніх днів свого довгого й важкого життя не полишав сподвижницької діяльності на ниві відродження нації, в захисті, а згодом в утвердженні та розвої рідної мови, культури в цілому. Переконає в цьому хоча б той факт, що бібліографія наукових, публіцистичних та художніх праць ученого, за неповними даними, складає понад тисячу одиниць.

Із 1905 року починається його активна наукова та громадська робота, зокрема співробітництво в київських виданнях («Громадська думка», «Рада»), участь у діяльності «Просвіти» та Науковому товаристві імені Шевченка в Києві. У 1909 році І.І. Огієнко з відзнакою закінчує повний курс навчання в університеті, а вже в 1911 році його затверджують на кафедрі російської мови та літератури професорським стипендіатом. У 1915 році після складання магістерських іспитів Огієнку присвоюють звання приват-доцента цієї кафедри [2, с.285]. А у квітні 1917 року І.І. Огієнко, один із перших викладачів

Київського університету, переходить на викладання українською мовою і практично розпочинає читати новий курс «Історія української мови».

З утворенням Центральної Ради в Києві Огієнка обирають членом ради новоутвореного Міністерства освіти. Він виступає з ініціативою про заснування Українського народного університету, який був відкритий у жовтні 1917 року, а у серпні 1918 року перетворений на Український державний університет. До урочистого відкриття цього навчального закладу професор І.І. Огієнко розробляє новий курс лекцій «Українська нова культура». Постає гостра проблема запровадження української мови в державні інституції, навчальні заклади, церкву. У Києві одна за одною великими тиражами виходять навчальні книги, автором яких був Огієнко: «Рідна мова в українській школі» (1918), «Українська граматика» (1918), а також «Наглядна таблиця українського правопису» (1917), (ДМ-41650).

У 1918 році І.І. Огієнка запрошують на посаду ректора Кам'янець-Подільського університету. На цій посаді він був до 1920 року. У 1920 році виїхав у Західну Україну і поселився біля Львова. У 1924-1926 роках викладав українську мову і літературу в учительській семінарії у Львові, а в 1926 році він був запрошений до Православного Богословського Відділу при Варшавському Університеті. Заснував і редагував у Варшаві журнали «Рідна мова» (1933-39) і «Наша культура» (1935-37), які сприяли популяризації української культури, виступали проти русифікаторської політики тогочасного керівництва Радянської України [5, с.148-151].

Міністром освіти Іван Огієнко був обраний за надзвичайних для долі Української революції обставин. Як відомо, після зречення влади гетьманом П. Скоропадським до столиці увійшли війська Директорії. 25 грудня 1918 року до Кам'янца прибуває член Директорії Ф. Швець з пропозицією ректорів від нової влади очолити Міністерство освіти. Після тривалих роздумів Огієнко погоджується на цю пропозицію за умови, що він залишає за собою посаду (безоплатну) ректора університету. 4 січня 1919 року він прибуває до Києва і вже наступного дня приступає до виконання обов'язків міністра.

Міністерство освіти під керівництвом Івана Огієнка працювало в Києві зовсім недовго – практично один місяць (до вимушеної евакуації у Вінницю 28 січня). За цей час ухвалено низку важливих рішень зокрема щодо українізації навчального процесу по всій державі. Після прийняття урядом Директорії у січні 1919 року Закону про державну українську мову в УНР міністр І. Огієнко скликає ще одну комісію для остаточного редагування і погодження розробленого попереднім правописного кодексу, а 17 січня затверджує цей кодекс для обов'язкового вжитку в усій Україні. Заходами уряду текст правопису було віддруковано масовими накладами і надіслано на місця. В історію нашої мови цей кодекс увійшов як «Правописна система проф. І. Огієнка 1918-1919 років».

Один за одним за його підписом виходять із міністерства розпорядження: про українізацію середніх шкіл, про відкриття нових українських гімназій, про підвищення платні вчителям народних шкіл, про обов'язкове загальне навчання, про допомогу українським освітнім видавництвам. Важливо підкреслити, що загальний тон таких документів був завжди політично виваженим і толерантним. У них враховувалися як суспільно-політичні реалії поточного моменту, так і загальна, стратегічна лінія уряду УНР, спрямована на формування і забезпечення функціонування повнокровних атрибутів незалежної Української держави.

Ім'я Івана Огієнка, як міністра освіти Української держави, навчено записане в історії становлення Національного музею України та Книжкової палати України, оскільки документи щодо їх створення подавалися для затвердження Радою міністрів за його підписом.

Початок осені 1919 року приніс Огієнкові нові обов'язки. Рішенням Голови Директорії Симона Петлюри з 15 вересня його призначено міністром культів, пізніше – віровизнань. Це була остання, чи не найдраматичніша, пора українського державотворення, коли робота багатьох урядовців, зважаючи на нестабільну політичну ситуацію, організовувалася практично «на колесах».

Пам'ятаючи про одну із стратегічних помилок Центральної Ради, яка прагнула будувати Українську державу без допомоги Української церкви, новий міністр культів глибоко усвідомлював важливість допомоги самої держави щодо повернення церкви втраченої автокефалії. Коли ретельно проаналізувати накази і розпорядження міністерства, що виходили тієї пори за підписом міністра Огієнка, не можна не звернути увагу на своєрідність тональності і стилю цих документів. Спільним для них є, з одного боку, глибока толерантність, розважливність, з другого – послідовність і аргументованість, чітко окреслена ціль на українізацію церкви, повернення канонічним шляхом її прадавніх традицій і самостійного статусу [4, с.84].

Одною з перших акцій нового міністра став масовий збір по церковних парафіях добровільних пожертв на Український Червоний Хрест. А наступним кроком – спроба українізації церкви. У листопаді 1919 року на спільному засіданні Директорії і Ради Міністрів УНР обговорюється питання про вимушене залишення Кам'янця-Подільського. З рішучим запереченням запропонованого рішення виступив міністр Огієнко. Його аргументи були емоційними, але й переконливими: просто так, втечею, всьому українському уряду ніяк не можна покидати Україну, бо авторитет УНР в очах народу впаде; боротися треба до кінця. Тоді й було прийнято остаточне рішення: весь склад уряду відбуває в еміграцію, а на час облаштування українських державних інституцій за кордоном залишити в місті Головноуповноваженого урядом. Ним призначався І. Огієнко.

По закінченні Київського університету після захисту кандидатської дисертації, хоч би які посади доводилося в подальшому займати Іванові Огієнку, він на всі часи залишався передусім науковцем, українським ученим, який весь свій природжений хист дослідника, аналітика спрямовував на вивчення й популяризацію серед народу актуальних питань із різних ділянок українознавства. Його науковий доробок складає сьогодні більш ніж півтори тисячі завершених праць практично з усіх гуманітарних дисциплін і теології. Обсяг цього доробку по праву може скласти окремий предмет студій – огієніану.

Кожна наукова праця професора Огієнка може слугувати прикладом не лише вкрай добросовісного, а й залюбленого ставлення до копіїтки, іноді чорнової, одноманітної, виснажливої наукової роботи. Вражає скрупульозність та аргументованість авторських висновків і концепцій. І. Огієнко зробив помітний внесок у розв'язання дидактичних проблем. Він усвідомлював, що освіта передбачає глибоке пізнання підростаючим поколінням насамперед культурно-історичного досвіду рідного народу, включає в себе навчання і виховання. Митрополит Іларіон вважав, що приступаючи до навчання дитини, потрібно мати на увазі її постійний природний розвиток. Огієнко відстоював дотримання в педагогічній діяльності дидактичних принципів наочності, науковості, систематичності, доступності, міцності знань, індивідуального підходу. Він продовжував справу, розпочату Я. Каменським, Г. Песталоцці, А. Дістевергом, К. Ушинським, С. Русовою в плані пошуку шляхів найефективнішого застосування згаданих принципів. Навчання він розглядав як цілеспрямовану й організовану пізнавальну діяльність, пов'язану із засвоєнням необхідних знань.

Обґрунтуванню кожного факту, кожного твердження передувало, як правило, ретельний пошук і відбір колосального архівного матеріалу, детальна

«проробка» їхньої історіографії. Й на все це – переконливі джерельні посилання. У своїх фундаментальних наукових дослідженнях Огієнко свідомо уникає зайвої «белетристики». Не соромиться зізнатися читачеві в недовивченості ним того чи іншого питання через брак джерельних матеріалів, спонукаючи в майбутньому такого читача йти далі цією дорогою, поглиблюючи, конкретизуючи вже досліджене попередниками [1, с.308].

Не вважав він за приниження свого авторитету як науковця вмістити в другому виданні уточнення чи й спростування якогось факту, якщо це справді видавалося переконливим. Так було, зокрема, з перевиданням в окремій книзі газетного варіанту історичного нарису «Містечко Брусилів та його околиці». Для вченого дорожчою була наукова достовірність факту, ніж власна репутація.

Наукові праці професора Огієнка зручні для користування й вивчення і читачами, і науковцями, бо в переважній більшості мають солідний допоміжний апарат – систему іменних і предметних покажчиків, додатків з коротким оглядом новинок з розглядуваної проблематики, що з'явилися за час набору книги (яскравий цьому приклад – львівське видання «Історії українського друкарства»). Для переконливості й наочності сприйняття читачем тексту, надто ж у фундаментальних дослідженнях, автор дбав про ілюстративний матеріал. Достатньо згадати, яким унікальним, але складним для поліграфічного відтворення був такий матеріал в «Історії української літературної мови», а особливо – у багатотомній «Історії церковнослов'янської мови» – цілий альбом стародруків та хрестоматійні зразки рукописних і друківаних текстів різних редакцій [3, с.91].

Постійно дбав професор Огієнко про культуру видання своїх книг, їхню смислову й граматичну довершеність. Для цього доскіпливо перевіряв факти, сам вичитував кілька разів коректуру одного видання. Коли ж із якихось причин коректуру не встигав перевірити (а це траплялося надто рідко), вважав за потрібне, у виправданні можливих помилок, сказати про це читачам. Так було, зокрема, з випуском у світ його історико-літературного нарису «Дерманська друкарня», де на першій сторінці кожного примірника віддрукованого накладу проставлено штемпельний відбиток червоного кольору: «Автор коректури не читав».

Наукові надбання І. Огієнка – це безцінний скарб його думки, його мудрості, його праця, що до останку, щиро й з великою любов'ю призначалися Україні. Доробок ученого є одним із найважливіших джерел пізнання, розвитку і становлення теорії та практики національного виховання української педагогіки. Ще чекає докладних наукових досліджень зроблене І. Огієнком щодо підготовки майбутніх педагогів. Про цю царину діяльності вченого знаємо достатньо, хоча в існуючих працях про це говориться загалом.

Список використаних джерел:

1. Головченко В.І. Огієнко Іван Іванович (2/14).01.1882 р. – 29.03.1972 р.) / В.І. Головченко // Державні політичні та громадські діячі України. – К., 2002. – Кн. 1. – С. 307-309.
2. Качкан В.А. Етнокультурний пласт Івана Огієнка [Текст] / В.А. Качкан // Українське народознавство в іменах. – К. : Либідь, 1994. – Ч. 1. – С. 281-295.
3. Качкан В.А. Українське народознавство в іменах [Текст] : у 2-х ч. / В.А. Качкан. – К. : Либідь, 1994. – Ч. 1. – 336 с.
4. Ластовська О. Православне чернецтво в роботі Івана Огієнка «Українська культура». Співвідношення релігієзнавчого й культурологічного аспектів / О. Ластовська // Визвольний шлях. – 2003. – №9. – С. 83-86.
5. Ляхоцький В. Просвітитель. Видавничо-редакційна діяльність Івана Огієнка (митрополита Іларіона) / В. Ляхоцький. – К. : Вид-во імені Олени Теліги, 2000. – 528 с.

6. Новак О. Апостоли XX-го століття // Новак О. Християнство в Україні: Нариси / О. Новак. – Рівне : Освіта, 2003. – С. 168–179.

The article is an attempt to show the personality of Ivan Ogienko as like as educational worker, his creative achievements and activity on the field of education. Analyzed scientific works which influenced on the development of education in Ukraine in the early twentieth century. Investigated methodological and pedagogical activity, attitude to Ukrainian language, the main works which are devoted to the popularization of the native language.

Key words: education, pedagogy, native language, methodical work, linguistics, study, popularization.

Отримано: 10.10.2016 р.

УДК 811.112.2:37.036

Т. В. Калинюк

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

KOOPERATIVES SCHREIBEN IM WIKI-WEB

У статті визначено поняття «кооперативне письмо», проаналізовано основні особливості, функції та етапи реалізації процесу кооперативного письма (формуючий, основний, завершальний). Встановлено, що спільне досвідне онлайн-навчання письма у системі Wiki-Web відкриває нові можливості співпраці зі своїми ровесниками, має великий позитивний вплив на процес вивчення іноземної мови, значно підвищуючи мотивацію навчання, сприяє досягненню вищих результатів засвоєння знань і формування умінь, усуває страх перед письмом та заохочує до виконання подальших творчих робіт.

Ключові слова: кооперативне навчання, кооперативне письмо, письмо, медіа-ресурс, навчальний процес, німецька мова, проект, Wiki-Web, текст.

Die Fertigkeit Schreiben hat durch den Einfluss der Sprachwissenschaft, der Kultur und Literaturwissenschaft und der Lernpsychologie, sowie durch ein verändertes Kommunikationsverhalten per Computer, Ende der achtziger Jahre im Fremdsprachenunterricht wieder einen deutlichen Aufschwung erfahren. Im Mittelpunkt einer modernen Schreibdidaktik steht, abgesehen natürlich von der Förderung der Schreibfertigkeit allgemein, der Schreibprozess.

In der fremdsprachendidaktischen Diskussion nehmen seit geraumer Zeit die digitalen Medien breiten Raum ein. Nicht zu unrecht, denn sie eröffnen – auch auf einen zweiten, kritischeren Blick hin – vielfältige neue Möglichkeiten für fremdsprachliche Lernprozesse im und außerhalb des Auditoriums. Vor allem die Fertigkeit Schreiben hat mit dem Aufkommen der digitalen Medien, insbesondere dem Internet, im Fremdsprachenunterricht mehr Gewicht bekommen. Dies verläuft parallel zur Entwicklung, dass das Schreiben in vielen Lebensbereichen durch die digitalen Medien mehr an Bedeutung gewonnen hat. Diese Entwicklung wirft Fragen nach neuen Konzepten von Mündlichkeit und Schriftlichkeit auf, denn im Zusammenhang mit den neuen Medien, v.a. mit den neuen Kommunikationsmedien, entsteht eine neue Literalität, u. a. eine neue «private Schriftlichkeit», die definiert und diskutiert werden muss.

Neben E-Mail, Chat, Video- und Audio-Tools gehört auch das Autorenwerkzeug Wiki-Web (kurz: Wiki) zu den Medien, die computervermittelte Kommunikations-, Interaktions- und Kooperationsprozesse ermöglichen.